

פניני פרשת השבוע

נושא השבוע: מידת החסד

פרשת וירא

בס"ד | גיליון מס' 202

כיצד חפיסת שוקולד שוויצרי הצילה משפחה?

והוא יושב פתח האוהל... (י"ח, א)

וכשהמטרה הזו ברורה וחדה מול העיניים, השאלה 'מנין הכוחות' מתורצת מעצמה, כמו גם השאלה 'אם זה מתאים לי'. זה מתאים לכל יהודי, זה לא רק מתאים לו - זה תפקידו, זה ייעודו, זו מטרתו. יש בו את הכוחות, בהכרח שיש בו את היכולות. עליו רק להתבונן ולחפש את הנקודות בהן הוא יכול להועיל לאחרים, את הכשרונות הברוכים החבויים רק בו ויכולים לסייע לזולת, את העוצמות והכוחות שיש רק לו כדי למלא את תפקידו - ולפעול בהם, בכל הכח, במלוא העוצמה, כדי לעשות חסד!

וכשאדם מבין זאת, מפנים זאת, וחי עם החשיבה הזו, כל ההתמודדויות והקשיים האישיים שלו מתגמדים, מתקטנים, כמעט נעלמים... כי חייו כאן אינם למען עצמו, ולכן ההתמודדויות שלו אינן משבשות את חייו. חייו האמיתיים הם החיים בהם הוא עושה חסד לזולתו, מייטיב לחבריו, מסייע לסובביו. וחייו אלה - הם החיים המעניקים לו אושר וסיפוק אינסופי!

זהו הלקח אותו מלמד אותנו אברהם אבינו, בשבתו בפתח האוהל כחום היום. חולה, כאוב, מיוסר - אבל עיניו ממוקדות בחיפוש חסד, הוא תר אחר משהו להכניס הביתה, בולש אחר משהו הזקוק לעזרה. החום כבד, הכאב האישי שלו בשיאו - אך הוא ממוקד בנושא אחר לחלוטין - בעשיית חסד, בריבוי טוב עם הזולת, וכאבו האישי כמו נשכח מלבו, נדחק מפני מטרתו וייעודו האמיתיים - להיטיב לעוברי אורח, לגמול חסד עם המהלכים בחוצות.

הבה נצטרף לפלוגה הנפלאה של עוסקי החסד. כולנו יכולים, צעירים כמבוגרים, יושבי בית המדרש כעמלי כפיים, ילדים צעירים כמו קשישים נכבדים. בפעולה חד פעמית או בהתנדבות קבועה, בשיחת טלפון או בתרומה כספית, באירוח ביתי או בהסעה ברכב, במילה טובה או בחיוך מאיר פנים. כל אחד מאלה הוא חסד מזוקק שעושה טוב לזולת, מעניק משמעות לחייו, ופותח לנו את אוצרות השפע והברכה!

הזמנה מפתיעה במיוחד...

היה זה בראשית הקיץ תשס"ד, לפני כ-15 שנה. אל מלון נאה בירכתי עיריית הנופש הציריית דאבוס שבשווייץ הגיע ר' אהרן א. עם בני משפחתו, על מנת לנפוש בו שבוע ימים. במהלך ימי הנופש חל גם יום השבת, יום שכולו עונג ומנוחה, ובצאת השבת, לאחר סעודת מלווה מלכה, יצאו בני המשפחה לטיול בגופים הקסומים.

כששבו למלון היה זה כבר בשעת חצות הלילה, ולמרבית ההלם וההפתעה, גילו שבגינת הלובי שבקדמת המלון יושבים בחוסר מעש זוג הורים ובתם שנפשו במלון בימים האחרונים, ומוזודותיהם וצרוותיהם לצידי. ר' אהרן ניגש מיד אל האב, מבקש להבין מדוע המשפחה על חבילותיה 'זרוקה' בחצר המלון, ללא קורת גג לראשם...

עד מהרה התבררה התמונה: הטיסה לישראל יוצאת עם שחר, ואילו המלון מחייב פינוי חדרים עד השעה 12 בלילה, ואם לא עומדים במועד זה יש לשלם עבור לילה נוסף, סכום

אחד הנכסים היפים ביותר של העם היהודי, אחת המרגליות הזוהרות הנוצצות בכתר של כולנו, היא מידת החסד האהובה, המושרשת בליבנו ועוברת בנינו מדור לדור. בכל העולם כולו, אין אומה, קבוצה או ציבור, שיש ביניהם כל כך הרבה עשיה למען הזולת, כל כך הרבה חסד אמיתי, חסד מזוקק לשם חסד.

בכל שכונה, בכל קרן רחוב ובכל בניין, נוכל למצוא גמ"ח שהוא עדות נאצלה על רצון להיטיב, לתרום, לתת ולהעניק מאמץ, כוחות, זמן וכסף, למען הזולת. נתקעת? זקוק למוצץ, למזון תינוקות, לתרופה, או לסייע משפטי? צריך עזרה, עצה טובה, כלי הגשה או סירי ענק? - די מהר תמצא את אנשי החסד וחיוכם הנצחי הפרוש מאוזן לאוזן, עומדים הכן להקל, לסייע, לתמוך.

אם ניכנס לבית החולים או ניתקל ביהודי נזקק, מהר מאד נמצא את אנשי החסד. בחיוך עדין, בשליחות נחושה, בידיים טעונות ובלב רחב, רוצים ורצים להקל את סבלו של הזולת, להקל מעליו את המשא, לסייע לו במסע ובהתמודדות שלפניו. חלוקות סלי מזון ואוכל מוכן, ביגוד מסובסד וריהוט יד שניה - הן מחזה נפוץ, חזון נפרץ במחוזותינו. כמעט כל אחד מאיתנו מתנדב במשהו, פועל למען משהו, מקדיש מזמנו, מוחותיו ומכספו למען אחיו הזקוקים לעזרתו. יופי של עם, אשרינו שזכינו!

ולצד כל היופי הזה, לא פעם עולה השאלה: מנין הכוחות לכך? לא מעט אנשים עוסקי חסד, מרגישים לפעמים שהמשימות גדולות מדי, אולי אפילו שוחקות. חלק מהמבקשים להצטרף לעוסקי החסד, שואלים את עצמם - רגע, מי אמר שאני אצליח? ובכלל - למה בעצם? למה שאקריב את מיטב שעותיי וכוחותיי? אולי זה מתאים לאנשים אחרים. אבל אני? איך? למה?

כדי להתמודד עם השאלות הללו, כדאי לעיין בספר 'נפש החיים' מהגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, ובהקדמת הספר, מצטט בנו של רבי חיים בשם אביו משפט אחד, שמחדד את הראיה ומשנה את המבט על החיים. כמה מילים שעושות סדר במהותו של יהודי ובחובתו בעולמו, מנקות את המשקפיים וממקדות את המבט בחובתנו בעולם הזה, חובה שהיא זכות. וכך הוא מגלה:

'לא נברא האדם בעולם לעצמו. האדם נברא כדי להועיל לאחרים, ככל אשר ימצא בכוחו לעשות!'

ממש כך! המטרה האמיתית, החדה והמדויקת לבריאת האדם בעולם, היא כדי להיטיב לזולתו, להועיל לאחרים, לגמול חסד עם סובביו! זו המטרה, זה הייעוד של האדם בעולמו!

מדהים! מסתובבים בעולם אנשים, ומחפשים את עצמם, את תפקידם, את ייעודם עלי אדמות. יש מהם שטועים וחושבים, שנבראו למען עצמם - כדי לחיות בטוב ובנעימים עם עצמם, אולי - אפילו - כדי לרומם את עצמם לרמה רוחנית גבוהה וטמירה. אך רבי חיים מוולוז'ין מדגיש, שהמטרה החדה וברורה היא להיטיב ליהודי, זו מטרת בריאתו של יהודי!

ארוחת צהריים... כארבעת המינים...

היה זה לעת זקנתה של הרבנית שך, רעייתו של ראש ישיבת פוניבז', הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל. הרבנית כבר היתה מרותקת למיטה, כוחותיה לא עמדו לה עוד. לפיכך, נהג בעלה - ראש הישיבה, ללכת מדי יום לחדר האוכל, ליטול מהמזון המוגש לבני הישיבה מנה מכובדת, ולהביאו לרעייתו הביתה.

בני הישיבה ראו את ראש הישיבה יוצא מהישיבה וצלחת אוכל בידיו, והבינו כי אין זה מן הכבוד שראש הישיבה יסתובב כמלצר, ועוד בחוצות קריה. 'אנחנו נביא לרבנית את האוכל מדי יום, עד הביתה' - הבטיחו תלמידיו, 'אל יטרח ויתבהה כבוד הרב בנושאו אוכל הביתה!' - ביקשו.

הרב שך פער עליהם עיניים משתוממות ושאל: 'אינני מבין, האם כשראתם אותי בימי חג הסוכות נושא את ארבעת המינים, גם אז הצעתם את עצמכם? גם אז חשבתם כי זו טירחה או התבזות? בוודאי שלא, הלא זו זכות כבירה לשאת את ארבעת המינים לבית הכנסת! ועתה, הלא עכשיו זו הזכות שלי להביא לרעייתו מזון, זו זכות חסד כבירה פנים-ביתית לדאוג לה לאוכל להשביע את רעבונה. האם תרצו לקחת את הזכות הגדולה הזו ממני?!' - שאל בתמיחה...

וסיפור נפלא זה, המופיע בספר 'גדולי ישראל בביתם', מחדד את העובדה כי מצוות גמילות החסד מתחילה - בראש ובראשונה - בבית פנימה. הבה נראה את דמותו של ראש הישיבה, ממרום גילו ומעמדו, רואה לעצמו זכות נפלאה בטירחת אישית לעשות חסד למען רעייתו. הוא ראה בכך זכות כבירה, זכות של חסד. וחסד - הוא קודם כל בתוך הבית, למען האשה, למען הילדים, זה החסד הגדול ביותר!

יקר. לפיכך, החליטו לפנות את חדרם לפני חצות הלילה, כשאת המשך הלילה - עד השעה 3 וחצי לפנות בוקר - בה יצטרכו לצאת לשדה התעופה, יעשו בגינת המלון, תחת כיפת השמיים!

על אתר הודיע ר' אהרן, כי משפחתו יכולה להצטמצם לשני חדרים, כדי להקצות למשפחה הזו חדר אחד - קורת גג למשך השעות שנותרו עד הטיסה. אך אבי המשפחה סירב בנימוס להזמנה, והם נפרדו זה מזה בלחיצת יד ואיחולי נסיעה טובה.

בשעה 3:00 לפנות בוקר התעורר ר' אהרן, ומחשבותיו נשאוהו אל המשפחה הממתניתה תחת כיפת השמיים. 'בוודאי הם נרדמו קלות ועתה עליהם להתעורר, איך יצליחו לשאת את כל חבילותיהם ומזוודותיהם באמצע נמנום לילי? איך יסתדרו בהעברת המזוודות לרכב?' - מהרהר ר' אהרן, וכבר הוא מתלבש ונועל נעליו, מבקש רדת אליהם ולסייע. בני ביתו תמחו לנוכח כוונתו, לקום באמצע הלילה ולרדת לסייע למשפחה שעוד רגע עוזבת את המלון, אך ר' אהרן נותר נחוש:

'זה לא רק לסייע להם בלסחוב את המזוודות, זה גם לתת להם חפיסת שוקולד לטיסה, וגם ללוות אותם - שזו מצוה הלכתית חשובה. ובכלל, לתת להם תחושה טובה טרם צאתם לדרך, הנקלה היא בעיניכם?!' - הוא מסביר לבני משפחתו, שנפעמים מרצונו הכנה לעשות חסד...

חושך, אפילה למלוא האופק. אף פרה שוויצרית אינה גועה במרחקים, עיצומו של הלילה. בני משפחה מישראל מחלצים את עצמותיהם מכורסאות גינת המלון, נרעדים מצינת הטל שירד עליהם לאורך השעות האחרונות. הם מחפשים את המזוודות והחבילות שסביבם, בולשים לראות אם לא שכחו משהו, ובלאות ועייפות מתחילים לנוע לכיוון הרכב...

ולפתע, כאלומת אור באפילה, מתייצב ר' אהרן. 'באתי לומר לכם נסיעה טובה!' - הוא אומר בחיך רחב, ומעניק להם משהו מתוק וטעים. 'תנו לי לסחוב, תנו לי אתם עייפים, ולפניכם עוד דרך לשדה התעופה ואחר כך טיסה. תנו לי לסחוב!' - הוא אומר, וכבר הוא מגלגל לפניו עגלה טעונה מזוודות בדרכו לרכב שבחניה, ולא נחה דעתו עד שהעמיס וסידר את המזוודות ברכב, וגם העניק למשפחה חפיסת שוקולד שוויצרי, שיהיה להם מתוק בפה...

'נסיעה טובה!' - הוא מכריז בחיך רחב, ומלווה את הרכב עד שהוא נעלם מהאופק. אבי המשפחה לא מוצא מילים להודות לו, מנפנף בשלום ידידותי במבוכת מה.

ואם נראה שהסיפור הסתיים כאן, הסכיתו וגלו את המשכו המפתיע:

חולפת שנה, ובימים מן הימים נוחתת בתיבת הדואר של ר' אהרן הזמנה לחתונת הבת של אותה משפחה. ר' אהרן פותח את הזמנה, השם מוכר לו, ועד מהרה הוא נזכר בדבר הסיפור. הוא מבחין שהחתונה תתקיים בירושלים - בעוד הוא תושב בני ברק, ועל אתר הוא מציין בלבד כי יפה שנשלחה לו הזמנה, אם כי הקשר ביניהם אינו מחייב אותו לנסוע לירושלים, כמובן...

עוברים יומיים, והנה שיחת טלפון. 'ר' אהרן היקר, קיבלת את הזמנה שלנו?' - שואל אבי המשפחה בידיות מופנפת. 'בוודאי, קיבלתי, מזל טוב והרבה נחת. בוודאי אתה משער שקשה לי לבוא לירושלים, אני ממעט לצאת מחוץ לעיר!' - מתנצל ר' אהרן, תמיה על עצם השיחה הטלפונית...

'לא ולא. ר' אהרן, אתה חייב!' - קורא לעברו המחונן, 'אתה פשוט חייב! אתה המחונן הראשי, כל החתונה הזו היא רק בזכותך! אני חייב שתבוא!' - קורא המחונן בהתלהבות נרגשת...

'מה קרה? החתונה בזכותי? מה כבר עשיתי?!' - שואל ר' אהרן כשגבותיו מתעגלות בתדהמה, 'מה הקשר אליי?'

'זה הכל בזכותך, החתונה הזו, הבת הזו, הכל בזכותך!' - מתפרץ המחונן בבכי, ומגלה את הרקע לחופשה ההיא: 'הלא תדע רבי אהרן יקירי, שאינני בעל יכולת לשאת בעלויות של חופשה כזאת, זה גם לא באופי שלי. אבל קרה מה שקרה, בתי היקרה והאהובה סטתה מדרך החינוך שהקניתי לה, מצאה את החברות הלא נכונות, ועוד רגע היתה מאבדת את עולמה הרחובי בשתי ידיה!'

ר' אהרן נפעם. עדיין לא הבין מה הקשר אליו, אך מבועי הרגש של המחונן לא הותירו לו פנאי להשחיל שאלה. המחונן המשיך: 'בעצת יועצים שונים, הוחלט שניסיע יחדיו, ההורים והבת, לחופשה בשווייץ. אולי אם נשהה יחד, רחוק מהסביבה המוכרת, נמצא מסילות לליבה, נצליח לשוב ולחבר אותה אליו ואל כור מחצבתה. אבל למרבה הצער, לכל אורך שבוע החופשה היא נותרה אטומה, לא אבתה לשמוע, ליבה לא נפתח ולו כדי סדק קל...

ואז, המחונן עצר לרגע כדי להסדיר את יבבותיו, 'הגעת אתה. בעיצומו של לילה, באמצע החושך, בשיא האפילה. בתי ראתה אותך, יהודי לא צעיר, שקם ממיטתו כדי לסייע לאחיו הזקוק לעזרה, שעשה מעל ומעבר כדי להעניק תחושה טובה, שהתמסר באופן כה יוצא דופן למען זולתו - וזה מה שפתח לה את הלב!'

ואם היא עומדת להינשא עכשיו כדת וכדין לחתן בן תורה - זה רק בזכותך. עד הרגע שראינו אותך - דבר לא הועיל. רק המפגש עם החסד הטהור שלך, המראה של יהודי שמתמסר עד כדי כך למען יהודי אחר בלי שום תועלת, כבוד או תמורה כספית - זה מה שהמים את לב האבן שלה, זה מה שהשיב אותה לאמונתה ולטהרתה!'

רבי אהרן יקירי! - חתם המחונן את השיחה, 'לא אוכל לשמוח בחתונה בלעדיך, לא אוכל לרקוד כראוי אם אתה לא באולם. הרי כל החתונה היא הודות למעשיך הנאצלים וחסדך הגדול והנפלא, שוש עמי משושי! - כמעט התחנן המחונן, כשר' אהרן משנה את תוכניתו וקובע מיד כי ישתתף בחתונה לכל אורכה...

וסיפור מדהים זה, אותו שמעתי מבעל המעשה, מעיד עד כמה מעשה חסד אחד הוא גורלי, אפילו פעולה קטנה, לסייע למישהו לסחוב משהו, להעניק חיך או מילה טובה, ללוות אדם לדרך ארוכה, להעניק משהו קטן שישמח את הלב ויעשה ומתוק בפה - לעולם לא נדע עד כמה מעשי החסד הקטנים שלנו הופכים עולמות, משנים מציאות, מחוללים מהפכים!

הבה נחפש את ההזדמנויות הללו בכל דרך, נעשה הכל כדי למצוא אותן. גם מעשים שנראים בעינינו קטנים עשויים להיות רבי השפעה, גם פעולות זוטרות בעינינו יש בהן חסד עצום. הבה נאמץ את מידת החסד, נחפש כל הזדמנות לגמול חסד, הבה נאיר את העולם באור החסד והעשייה למען הזולת!

חתימה שהצילה...

היה זה בימים קשים לעם היהודי, כשהשלטון הסובייטי הכביד את עולו על יהודי רוסיה, והגלה רבים מהם לגלות קשה ומפרכת בתת תנאים בסיביר הקפואה. ביניהם היה גם הרה"ק רבי גדליה משה מזוועהיל ז"ע, ששהה בסיביר ועבד בפרך תחת ידי החיילים הרוסיים, שנגשו ביהודים האומללים מתוך שנאת ישראל צרופה. בסיביר לא ניתנו תנאי מזון ומחיה, הקור היה מצמיח וחודר לעצמות, יהודים רבים מדי לא זכו לשוב בחיים מאותה ארץ גזירה...

ולפתע, באחד מימי השבת, נקרא רבי גדליה משה לחדרו של מפקד המחנה, שהגיש לו צרור דפים מלאים בשורות צפופות ונתונים אישיים שונים. 'קיבלנו אישור לשחרר אותך היום' - הודיע לו המפקד בטון עליו, כנראה קיבל חופן שוחד הגון בתמורה לכך... 'רק חתום כאן וכאן - ותוכל לצאת לדרך חופשי ומאושר!' - הודיע.

רבי גדליה משה אפילו לא לקח את העט ביד. 'שבת קודש!' - ניתר כנושך נחש, 'לחתום בשבת? - לא יעלה על הדעת!' - הודיע למפקד בחיטות, כשהמפקד מהרהר האם לא נסתרה בינתו של יהודי זה, עד שאינו מבין את ההזדמנות שבפניו. 'על מה אתה מדבר? נותנים לך הזדמנות להשתחרר מהגיהנום ואתה מתעכב?! תחתום עכשיו, לפני שיהיה מאוחר!'

אך רבי גדליה משה מתעקש. הוא מודע למשמעות של ההישארות בסיביר עוד שנים ארוכות, מבין היטב כי בפניו הזדמנות שלא תסולא בפז לצאת לחופשי. אך לחתום בשבת? - לזאת לא היה ולא הסכים, גם במחיר ההישארות בסיביר על תנאיה ומוראותיה!

'הוא לא מבין מה מציעים לו...' - הרהר המפקד בשילוב של רחמים ובזעם על רבי גדליה משה המתעקש, וקרא ליהודי קשיש נוסף שהופעלו שתדלניות לשחרורו. הושיט גם לו צרור דפים, וביקש גם ממנו לחתום. הלה, שהיה עד לסירובו של רבי גדליה משה למען שמירת השבת, הרהר שבוודאי אסור הדבר, ולכן גם הוא לא אבה לחתום...

רבי גדליה משה הביט בנעשה, ועל אתר קפץ ושאל את המפקד: 'אמור לי, המפקד, אם אני אחתום במקומו על הטפסים שלו - זה יספיק כדי לשחרר אותך? אם כן - אני מוכן לחתום עבורך, כאן ועכשיו!' - אמר, והתקרב אל השולחן ליטול את העט...

'אינני מאמין!' - המפקד היה המום, 'אינני מאמין! ידעתי שאחווות של יהודים עולה על כל דמיון, אך לא האמנתי שעד כדי כך. הלא אתה, הראבין היהודי' - אמר והצביע על רבי גדליה משה - 'סירבת לחתום כדי לשחרר את עצמך, כנראה במצוות דתך. ואילו למען יהודי אחר - אתה מוכן לחתום!'

'זה פיקוח נפש!' - השיבו רבי גדליה משה במושג למדני אותו לא הצליח הגוי להבין, 'הן אין ספק ששחרור מסיביר הוא בגדר פיקוח נפש, יהודים נופלים כאן אל מותם מדי יום ביומו... לעצמי אני יכול להחליט שיש בי את הכוחות לשרוד ולהמשיך לשמור על קדושת השבת, אבל למען היהודי הקשיש הזה? אני שש לחתום במקומו, להקריב את השבת היקרה לי כל כך למענו, להצלת חייו!'

המפקד כל כך הופתע מאחווות היהודים שנגלתה לעיניו, עד שעל אתר הורה לשחרר את שני היהודים לחופשי, בלי תתימות וכלי עיכובים. רבי גדליה משה והיהודי שלצידו השתחררו מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה, זכו בחיי חירות חדשים הודות להקרבה הגדולה של רבי גדליה משה את השבת שלו למען זולתו!

וסיפור מדהים זה, אותו סיפר הגאון רבי שמעון רובין זצ"ל, יד ימינו ומקורבו של רבי גדליה משה ז"ע, מאיר וקורא: פעמים אדם מתמסר למען חברו, והוא חושב שהוא פועל רק למען זולתו. לא פעם יגלה, ברבות הימים או בנקוף השעות, שהחסד אותו עשה היה טובה גדולה בראש ובראשונה לעצמו, הוא פתח לעצמו שערי חסד ורחמים מן שמיא.

הבה נחפש כל הזדמנות להיטיב, לעשות חסד, לפעול למען הזולת. גם אם הדבר דורש מאמץ, התמסרות, או הקרבה. סגולתו של החסד, המתנה הטמונה בו - היא שהוא הופך למפתח של רחמים לעושה החסד, פותח לו שערי רחמים שמימיים, ומעניק לו את היכולת להרעיף על עצמו שפע וברכה!